

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПРИКЛАДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

М. В. Дубель

ПРИКЛАДНА ПОЛІТОЛОГІЯ
Методичні рекомендації
для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 052 Політологія

Вінниця
2025

УДК 32-027.22(072)

П 759

*Затверджено на засіданні вченої ради факультету
інформаційних і прикладних технологій ДонНУ імені Василя Стуса
(протокол № 5(9) від 19 березня 2025 р.)*

Укладач:

Дубель М. В., д-р філософії з міжнародних економічних відносин, старший викладач кафедри політології та державного управління ДонНУ імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Польовий М. А., д-р політичних наук, професор кафедри політології та державного управління ДонНУ імені Василя Стуса;

Чальцева О. М., д-р політичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри політології та державного управління ДонНУ імені Василя Стуса.

П 759 Прикладна політологія: методичні рекомендації для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 052 Політологія / уклад. М. В. Дубель. ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. 24 с.

Методичні рекомендації розроблено на основі програми з курсу «Прикладна політологія». Видання містить програму курсів, зміст семінарських занять, тематику індивідуальних завдань, списки рекомендованої літератури, що можуть бути використані для підготовки до семінарських занять, модульної контрольної роботи, заліку та для написання наукових статей, доповідей.

УДК 32-027.22(072)

© Дубель М. В., 2025

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема I. Предмет курсу «Прикладна політологія»	6
Тема II. Інформаційно-політичний аналіз: значення та джерела	6
Тема III. Режими та етапи аналітичної роботи зі збору інформації.....	7
Тема IV. Методи аналітики та аналітичної роботи.....	8
Тема V. Використання методів аналітики	9
Тема VI. Здійснення політичного прогнозування.....	10
Тема VII. Методологія політичного прогнозування.....	11
Тема VIII. Моделювання соціально-політичних процесів.....	12
Тема IX. Тенденції майбутнього розвитку людської цивілізації	13
Тема X. Новітні суспільно-політичні тенденції загальноцивілізаційного поступу	14
Індивідуальні завдання	16
Запитання на залік	18
Список рекомендованих джерел.....	20

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Прикладна політологія» є обов'язковою фаховою дисципліною з циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврського курсу підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія.

Метою вивчення навчальної дисципліни є засвоєння студентами теоретичних засад та практичних форм прикладної роботи політолога у сфері аналізу політики та прийняття політичних рішень, ознайомлення студентів з інструментальними можливостями та обмеженнями політично аналізу у дослідженні процесу підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень.

Під час розробки методичних рекомендацій укладач врахував усі вимоги Стандарту вищої освіти зі спеціальності 052 Політологія.

Курс включає в себе тему та зміст лекцій, тематику семінарських занять, тематику індивідуальних завдань та список літератури.

За результатами вивчення дисципліни слід очікувати:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-2. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-6. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-10. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Фахові компетентності (СК):

СК-1. Розуміння загальної природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

СК-3. Вільне володіння базовим категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

СК-5. Застосування ключових політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

СК-7. Здатність використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

СК-10. Спроможність професійно виконувати політико-організаційні, експертні, дорадчі та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці.

СК-12. Розуміння ключових індикаторів втілення інформаційно-комунікаційної стратегії для державних та недержавних організацій з врахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН-2. Розуміти предметну область та базову специфіку професійної діяльності.

РН-5. Використовувати інформаційні і комунікаційні технології для отримання, обробки та презентації інформації.

РН-6. Вчитися та оволодівати сучасними професійними знаннями.

РН-7. Проводити професійний пошук, оброблення та аналіз фактів, даних та інформації з різних первинних та вторинних джерел.

РН-10. Планувати, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт у встановлені роботодавцем терміни.

РН-11. Знати на відповідному рівні загальну природу та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

РН-13. Вільно володіти базовим професійним категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

РН-15. Застосовувати ключові політологічні поняття, теорії та методи до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

РН-17. Використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

РН-20. Професійно виконувати політико-організаційні, експертні, дорадчі та консультаційні функції на національному та міжнародному ринку праці.

РН-22. Розуміти ключові індикатори втілення інформаційно-комунікаційної стратегії для державних та недержавних організацій з врахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України.

Методичні рекомендації розроблено для здобувачів вищої освіти спеціальності 052 Політологія.

ТЕМА I. ПРЕДМЕТ КУРСУ «ПРИКЛАДНА ПОЛІТОЛОГІЯ»

Політична аналітика. Витоки політичної аналітики. Завдання політичної аналітики. Виникнення та сутність політичного аналізу. Політичний аналіз включає такі операції: диференціація змісту об'єкта, обґрунтування здійсненого розкладання об'єкта на його складники, синтез отриманих частин об'єкта в новий цілісний об'єкт, виділення досліджуваних характеристик, реконструкція, синтез отриманих результатів у ціле. Основні етапи політичного аналізу: побудова моделей; описовий аналіз і моніторинг подій; планування і конструювання «дизайну» політичного курсу; програмування та оцінка результатів політичної діяльності. На цій основі виокремлюються такі напрями політичного аналізу: описовий аналіз, який передбачає моніторинг і опис поточної політичної ситуації, вивчення причин виникнення ситуації або прийнятих раніше рішень та їх наслідків (ретроспективний цикл); перспективний аналіз, який передбачає прогноз наслідків певних альтернативних рішень у майбутньому (прогностичний підцикл) і формування рекомендацій щодо прийняття того чи іншого рішення (прескриптивний підцикл); оцінний аналіз, на якому здійснюється оцінювання політики. Компоненти аналітики: функціональні, галузеві, особистісні. Основні напрями політичної аналітики: 1) політичний аналіз; 2) аналіз політики; 3) політичне прогнозування; 4) політичне консультування. Три рівні забезпечення політичної аналітики: теоретичний, прикладний і методологічний. Зв'язок політичної аналітики з іншими суспільними науками. Функції, принципи та особливості політичного аналізу. Функції політичного аналізу: прогностична, гносеологічна, управління, емпірична, інтегративна, практично-прикладна, превентивна. Принципи політичного аналізу: об'єктивність, компетентність, повнота, конкурентність, достовірність, поліваріативність, обґрунтованість. Позитивні та негативні аспекти професії аналітика.

План семінарського заняття

1. Історія виникнення та розвитку політичної аналітики.
2. Політична аналітика і політичний режим.
3. Принципи політичної аналітики.
4. Вимоги і особливості політичного аналізу.
5. Роль політичної аналітики у суспільстві.

ТЕМА II. ІНФОРМАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ: ЗНАЧЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛА

Поняття та значення інформації у політичній аналітиці. Дані. Інформація. Аналітична інформація. Складники аналітичної інформації. Первинна аналітична інформація. Вивідна аналітична інформація. Джерела отримання. Відкриті джерела.

ЗМІ, спостереження, «сіра» література. Конфіденційні оцінки, особисті знайомства. Закриті джерела. Джерела аналітичної інформації. Формування вибірки і критерії оцінки інформації. Критерії відбору достовірної інформації за вербального способу. Вибірка. Принципи організації інформаційно-аналітичної діяльності: глибоке розуміння дійсності тим, хто аналізує повідомлення; правильний відбір фактів, які стосуються об'єкта аналізу; виділення на підставі аналізу фактів, основних моментів явищ і процесів, причинно-наслідкових зв'язків.

План семінарського заняття

1. Поняття та значення інформації у політичній аналітиці.
2. Джерела інформації.
3. Формування вибірки і критерії оцінки інформації.

ТЕМА III. РЕЖИМИ ТА ЕТАПИ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

Завдання і мета моніторингу у визначенні джерел інформації. Процес аналітичної роботи. Визначення і усвідомлення завдання. Формування мети моніторингу. Визначення режиму і виду моніторингової інформації. Вивчення джерел інформації. Збір фактів. Обробка інформації. Визначення гіпотези. Підсумки роботи. Завдання для розв'язання проблеми. Замокник інформації. Мета замовлення аналітичного продукту. Форма кінцевого аналітичного продукту. Термін виконання роботи. Дослідження відкритої інформації, що спеціалізується на цій тематиці. Доступність і професійність джерел. Об'єктивність джерел. Оновлені джерела інформації (періодика, вебсторінки). Місцезнаходження джерел (країна). Поняття, види та режими моніторингу інформації. Постійний режим моніторингу. Пакетний режим моніторингу. Фокусний режим моніторингу. Види відстеження інформації. Контроль проблематики. Тотальний контроль. Вибір виду відстеження інформації залежить від обсягу та характеру проблеми. Висунення гіпотез і техніка їх відпрацювання. Процес побудови гіпотези. Окреслення проблеми. Всебічне вивчення сукупності явищ і подій, причину яких має бути знайдено. Формулювання гіпотези. Визначення одного чи кількох наслідків, які виникають з уявної причини. Перевірка того, наскільки ці наслідки відповідають фактам дійсності.

План семінарського заняття

1. Етапи роботи політичного аналітика, їх характеристика.
2. Завдання і мета моніторингу у визначенні джерел інформації.
3. Поняття, види та режими моніторингу інформації.
4. Висунення гіпотез і техніка їх відпрацювання.

5. Моніторинг інформації та процес її дослідження.

6. Розкриття методів аналітики: метод аналогії та його прояви; історичний метод; відсотковий метод; ситуативний та інституційний методи; контент-аналіз та його прояви; метод мережі зв'язків.

ТЕМА IV. МЕТОДИ АНАЛІТИКИ ТА АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ

Види методів аналітичної роботи. Історичний метод. Відсотковий метод (спрощений метод аналогії). Порівняння. Узагальнення. Контент-аналіз. Моделювання, емпіричний збір документального та статистичного матеріалу. Загальнонаукові методи використання логіки в аналітиці. Умови ефективного використання методу за аналогією. Аспекти ступеня ймовірності висновку, зробленого на основі методу аналогії. Сенсові одиниці контент-аналізу. Типи завдань контент-аналізу. Виділення даних, які стосуються індивідуумів і зв'язків. Розробка матриці асоціації та попередньої схеми зв'язків. Правила проведення мозкового штурму. Поняття моделі. Політичне моделювання. Види моделей. Етапи моделювання. Логіко-інтуїтивний аналіз (будується на основі систематизації понять). Формалізовані моделі (мають графічну форму). Квантифікаційні моделі (дають динаміку будь-яких подій). Складання аналітичного документа. Довідка. Аналітична записка. Оглядова записка. Якісні показники: актуальність (інтегрований показник, який визначає своєчасність і цінність інформації у сукупності); адекватність (однозначна відповідність інформації відображеному об'єкту); цілковита певність (відсутність в інформації прихованих помилок); об'єктивність (очищення інформації від неминучих перекохань у процесі її передачі, а також від наслідків її суб'єктивного розуміння); однозначність (відсутність інших тлумачень наявної інформації); новизна (вперше отримана інформація); корисність (відповідність інформації певній меті); доступність (можливість отримання інформації); своєчасність (отримання інформації у межах того часу, коли вона придатна для прийняття рішення); релевантність (відповідність між змістом інформації і запитом користувача); точність (відношення релевантної інформації до загальної сукупності релевантної і нерелевантної інформації); пертинентність (відповідність змісту інформації потребам користувача); ергономічність (зручність форми та обсягу інформації); фасціація (привабливість інформації); живучість (здатність інформації зберігати свої характеристики у часі); захищеність (неможливість несанкціонованого використання (або зміни) інформації); можливість перевірки (досяжність джерела для підтвердження істинності інформації). Кількісні показники: повнота (співвідношення між наявною інформацією та інформацією, яка досяжна); достатність (можливість досягти мети за наявної інформації); обсяг (загальна кількість інформації). Ціннісні показники: цінність (значущість, важливість, потрібність інформації для прийняття

рішення); вартість (ціна, уречевлена у продукті суспільна праця). Стаціонарні та заочні методи групових експертних оцінок. Основні види групових експертних оцінок. Інтерв'ю, що базується на бесіді експерта із прогнозістом за схемою «запитання – відповідь». Метод генерації ідей, що оснований на виявленні думки експерта за допомогою певних програм. Серед колективних експертних оцінок можна назвати: метод експертних комісій; Делфійський метод; метод Бреїстормінга; метод керованої генерації ідей (здійснюється зі сторони керівника обговорення). Матричний метод, заснований на використанні матриць, що відображають значення вершини моделі об'єкта прогнозування. Метод побудови прогнозного сценарію. Морфологічний аналіз полягає у побудові матриці характеристик об'єкта прогнозування і оцінки варіантів. Етапи здійснення ситуаційного аналізу. I етап. Розробка сценарію ситуації. Виділення ключових проблем. II етап. Отримання різноманітних думок. Відповіді на запитання. III етап. Підготовка заключного документа. Різновиди методу побудови сценаріїв: 1. Метод отримання погодженої думки. 2. Метод повторюючого об'єднання незалежних сценаріїв. 3. Метод матриць взаємовпливів. Види соціологічних методів політичного аналізу. Переваги та недоліки заочних методів групових експертних оцінок у порівнянні зі стаціонарними. Критерії оцінок пропозицій експертів (за Х. Лінстоном та М. Туроффом). Наближена характеристика пропозицій, що міститься у відповідях.

План семінарського заняття

1. Види методів аналітичної роботи.
2. Поняття моделі. Політичне моделювання.
3. Складання аналітичного документа.

ТЕМА V. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АНАЛІТИКИ

Аналіз державної політики та його розуміння. «Воронка Геллапа». Пізнання механізмів виникнення, ескалації і запобігання політичним конфліктам. Аналіз і прогнозування в цій сфері передбачає: 1) всебічне вивчення і осмислення можливих культурних, історичних, соціально-економічних і політичних передумов виникнення конфліктів; 2) відслідковування показників небезпеки ще в зародковій стадії або на латентній стадії перебігу конфлікту. Передбачення і забезпечення результатів виборчих кампаній. Складники аналітичних досліджень прогнозного характеру: попередні дослідження, що дають змогу кандидатові прийняти рішення про участь у виборах або відмовитись від неї; моніторингові дослідження, що дають змогу відслідковувати соціально-політичні орієнтації виборців і фіксувати зміни в їх середовищі щодо ставлення до кандидатів; спеціальні дослідження –

виявлення специфічних питань, які виникають під час виборчої кампанії (релігійна належність, сімейний стан, науковий потенціал кандидатів), а також впливу нових чинників, які виникають у процесі виборчої кампанії; підсумкові дослідження, за допомогою яких виявляються мотиви голосування, ефективність засобів пропагандистського впливу, розстановка політичних сил та інша інформація, важлива для діяльності переможця на виборах та учасників майбутніх виборів. З'ясування характеру і завдань перетворень у сфері політичних відносин. Способи стратегії аналізу. Завдання аналізу державної політики. Схема політичного рішення. Ідентифікація, розпізнання та побудова схеми рішення. Розробка альтернативних варіантів політики. Оцінка альтернативних варіантів: ймовірність; наслідки; ризик і переваги. Вибір однієї з альтернатив і дія. Переоцінка, побудова нової схеми і розробка нових альтернатив. Акт прийняття рішення. Перевірка результатів. Фрейми рішення. Оцінка політичних ризиків і можливих подій. Критерії оцінки альтернатив політики та політичних рішень. Повний аналіз ризиків передбачає: визначення цінності ресурсів; оцінку загроз і вразливих місць; вибір ефективних контрзаходів, оцінка їх ефективності. Методи оцінки ризиків у політичній аналітиці. Статистична ймовірність. Суб'єктивна ймовірність. Метод «дерева рішень».

План семінарського заняття

1. Аналіз державної політики та його розуміння.
2. Аналіз державної політики та аналіз недержавної політики.
3. Оцінка політичних ризиків і можливих подій.

ТЕМА VI. ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Зародження та еволюція прогностичних тенденцій. Види політичного прогнозування: пошуковий, нормативний, активні та пасивні. Основна мета пошукового прогнозу – визначення можливого стану суб'єкта прогнозування у майбутньому. Завдання нормативного прогнозу – визначення шляхів і термінів досягнення бажаного стану об'єкта прогнозування у майбутньому, тобто способів досягнення бажаних результатів на основі раніше заданих ресурсних та інших обмежень. Короткотермінові (до одного року). Середньотермінові (до п'яти років). Довготермінові (більше п'яти років). Міфологія – утопія – фантастика – прогнозування – футурологія. Міф як «частка людства». Утопія – «місце, якого немає». Фантастика як жанр художньої літератури, в якому за допомогою додавання вигаданих, уявних елементів створюється світ відмінний від сьогоденного, реального. Футурологія – наука прогнозування майбутнього шляхом екстраполяції наявних технологічних, економічних або соціальних тенденцій. Поняття та сутність політичного прогнозу.

Розвиток політичної системи та її інститутів. Прогнози, об'єктом дослідження яких є політична система і політичний процес – політичні прогнози. Чинники політичного прогнозування: чинник № 1 – наявність усієї доступної достовірної інформації; чинник № 2 – знання національних і етнічних особливостей країни, регіону, що досліджується; чинник № 3 – уміле використання необхідних знань за допомогою методів, які відпрацьовані на основі загальних принципів передбачення; чинник № 4 – компетентність у цій галузі; чинник № 5 – творчі здібності, освіта, досвід, здатність зріло оцінювати. Основні характеристики прогнозування у політиці. Система прогнозування має відповідати таким принципам: неперервності; комплексності; співмірності прогнозних завдань і наявних ресурсів; наявності зворотного зв'язку. Елементи й фази політичних відносин: час подій і етапів процесу, простір, у якому він здійснюється; стан об'єкта, що змінюється, напрям його зміни, мета прогнозу, його передбачуваний або мимовільний результат. Основні способи прогнозування: екстраполяція, моделювання, експертиза. Прогностика – теорія і методологія розроблення прогнозів, дослідження динаміки та перспектив розвитку соціальних процесів, явищ людського співіснування. Інструментарій прогностики: ретроспективний аналіз; нелінійні методи опанування майбутнього; стратегія і тактика моделювання сценарного простору; проектування оптимальних траєкторій; моніторингові зрізи громадської думки; визначення недоступних для людського розуміння зон індивідуального і суспільного буття людини. Політичне прогнозування передбачає: проектування в політичній сфері, розроблення політичних сценаріїв; здатність до політичного передбачення окремо взятої особи або групи індивідів.

План семінарського заняття

1. Еволюція прогностичного потенціалу у суспільно-політичній думці.
2. Понятійна основа політичного прогнозування.
3. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування.
4. Методологічний арсенал політичного прогнозування.

ТЕМА VII. МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Принципи і методи політичного прогнозування. Принцип альтернативності прогнозування. Принцип системності прогнозування. Принцип неперервності прогнозування. Принцип верифікації прогнозування. Метод сценаріїв. Метод зворотного прогнозування. Прогноз за аналогією. Прогноз за теорією ймовірності. Прогноз на основі причинних зв'язків. Прогноз на основі циклічного розвитку подій. Етапи здійснення прогнозів у політичній сфері. Межі прогнозування подій у політиці. Оптимістичний сценарій. Песимістичний сценарій. Найбільш імовірний сценарій, який може містити елементи перших двох. Загальне правило прогнозу.

План семінарського заняття

1. Принципи і методи політичного прогнозування.
2. Етапи здійснення прогнозів у політичній сфері.
3. Межі прогнозування подій у політиці.

ТЕМА VIII. МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Типи моделей соціальних явищ. Трендові моделі. Моделі імітаційні. Реалізація стратегії і тактики державно-політичного розвитку. Моделювання міжнародних відносин. «Правила гри». Процес прийняття рішення. Принципи послідовності, логічності та виваженості. Прийняття рішень Марча. Три основні принципи моделювання: принцип об'єктивної відповідності моделі оригіналу; принцип екстраполяції модельної інформації; принцип верифікації моделі. Три послідовні етапи моделювання: логіко-інтуїтивний аналіз, формалізація і квантифікація. Модель Річардсона. Методика динамічного моделювання Форрестера. Нелінійні рівняння SIMPEST. Валентність. Релевантність. Надійність. Надлишковість. Алгоритми моделювання (за Ф. А. Шродтом): перший етап побудови моделі: відбір спостережень, які стосуються процесу, що моделюється; другий етап: перехід від визначення проблеми до побудови неформальної моделі; третій етап: створення формальної моделі, яка відрізняється від неформальної тим, що всі припущення подано у математичній формі; четвертий етап: комп'ютерне опрацювання формальної моделі. Основні функції державної стратегії. Етапи моделювання: попередня орієнтація та аналіз системи, формування основних припущень; формалізація гіпотез; відбір і формалізація необхідної інформації; дослідження моделі; побудова альтернативних сценаріїв та експерименти з моделлю; якісний аналіз та інтерпретація результатів моделювання. Основні методи прогнозування: метод колективної генерації ідей («мозкова атака»); метод моделювання; метод «Делфі»; метод побудови сценаріїв; метод екстраполяції та інтерполяції. Класифікація методів прогнозування. Трирівнева класифікація методів прогнозування. Методи випереджуючої інформації. Формальна екстраполяція. Прогнозна екстраполяція. Основні завдання колективу експертів під час формування прогнозу: формування репрезентативної експертної групи; підготовка і проведення експертизи; статистична обробка отриманих даних. Морфологічний аналіз – упорядкований спосіб розгляду предметів і отримання систематизованої інформації щодо всіх можливих рішень проблеми, що вивчається. Прогнозний граф і «дерево цілей». Послідовність виконання дій за матричного методу: ідентифікація факторів досягнення поставлених цілей; виокремлення однорідних комплексів; формування матриць впливу один на одного і на досягнення цілей; визначення впливу факторів на

досягнення комплексу цілей шляхом виконання операцій над матрицями. Математичні методи прогнозування. Комплексні системи прогнозування. Порівняння різних методів прогнозування. Система неперервного прогнозування. Залежно від масштабу і цілей прогнозування класифікують: загальнодержавна система прогнозування; система прогнозування у певній сфері; прогнозування робіт під час виконання значного проєкту або програми державного значення; прогнозування розвитку підсистеми складного комплексу. Прогнозування процесу розвитку технології. Типологічні моделі переходу до демократії С. Гантінгтона. Внутрішньополітичне і зовнішньополітичне прогнозування. Прогнозування оцінки конкретних політичних подій. Діяльність політичних інститутів суспільства і політичні процеси, що відбуваються у ньому.

План семінарського заняття

1. Типи моделей соціально-політичних явищ і процесів.
2. Реалізація стратегії і тактики державно-політичного розвитку.
3. Моделювання міжнародних відносин.

ТЕМА ІХ. ТЕНДЕНЦІ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Сучасні концепції розвитку цивілізацій. Транзитивні і трансформаційні процеси у політиці за постіндустріального та інформаційного суспільств. Макросоціологічний підхід. Глобальна цивілізація. Фактори, які визначають сутність цивілізацій: природне середовище; система ведення господарства; соціальна організація; політична система; релігія, або ідеологія, яка відіграє роль релігії. Теорія постіндустріального суспільства. Три фази (доіндустріальна, індустріальна і постіндустріальна). «Прихід постіндустріального суспільства» (1973). Постіндустріальне суспільство характеризується ознаками: 1) прихід індустрії на місце промисловості; 2) панування переважно професійної і технічної праці; 3) фундаментальні теоретичні знання; 4) контроль над новою технологією і доступ до неї; 5) застосування інтелектуальної технології прийняття рішень. Концепт «постіндустріальне суспільство» та «інформаційне суспільство». Суспільство знань. Концепція постіндустріального суспільства Елвіна Тоффлера. Три характеристики влади: 1) влада низької якості, що ґрунтується на силі, загрозі її застосування, брутальному примусі; 2) влада середньої якості, заснована на багатстві; 3) влада вищої якості – влада знання, яке підпорядковує собі силу й багатство, стає визначальним владним чинником. «Ефект акселерації». Однорідний планетарний розвиток (Френсіс Фукуяма). «Суспільства з високим рівнем довіри», «суспільства з низьким рівнем довіри». Політичні кризи як один із факторів транзитивних і

трансформаційних змін. Епоха турбулентності на регіональному і глобальному рівні. Ознаки політичної кризи. Структура політичної кризи містить три стадії: 1) передкризова ситуація; 2) загострення кризових явищ; 3) розв'язка, що полягає в удосконаленні політичного утворення або його знищенні з наступною побудовою нового. Типи криз: диз'юнктивні кризи та кон'югаційні; політична катастрофа; урядова криза; парламентський підвид політичної кризи; загальнонаціональна криза. Типи криз – структурна, культурна і поведінкова. Умови змінюваності політичної системи у процесі переходу. Форматування нового світового порядку: політологічний вимір.

План семінарського заняття

1. Сучасні концепції розвитку цивілізацій. Транзитивні і трансформаційні процеси за постіндустріального та інформаційного суспільств.
2. Однорідний планетарний розвиток (Ф. Фукуяма).
3. Політичні кризи як один із факторів транзитивних змін.
4. Форматування нового світового порядку: силовий вимір.

ТЕМА X. НОВІТНІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

Ретроспекції цивілізаційних ідентифікацій: особливості прологу сучасності. Пізнання тенденцій розвитку сучасного цивілізаційного процесу. Сучасний цивілізаційний розвиток. Системний альтернативний тип цивілізації. Цивілізаційний конфлікт між застарілими традиціями. Модель міжцивілізаційного конфлікту. В основу цивілізаційного аналізу було покладено ідею: кожен соціум (цивілізація) має свої унікальні характеристики, рушійні сили, свою історію. Поняття «цивілізація» – основні значення: а) як окреме (унікальне) суспільство, що здійснило певний історичний розвиток, зі своєю мовою та культурою; б) як світовий цивілізаційний процес, що являє собою певну ієрархічну структуру. Загальнолюдська цивілізація – глобальні континентальні та релігійні цивілізації; регіональні цивілізації в межах держав; локальні цивілізації. «Осередкова цивілізація» (глибинний народ). Цивілізаційний вибух. Псевдоцивілізаційна аномалія в цивілізаційному процесі. Цивілізаційний вибух на рубежі XX–XXI ст. Концепції цивілізації поділяються на три групи: оптимістичну (Ф. Фукуяма); песимістичну (С. Гантінгтон); прагматично-раціональну (Г. Кіссінджер, Зб. Бжезінський). Старий колоніалізм. Українська регіональна цивілізація. Складність цивілізаційного процесу України.

План семінарського заняття

1. Шляхи формування альтернативної цивілізації.
2. Визначення сучасного цивілізаційного поступу.
3. Проблеми розколотої цивілізації.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Зробіть аналіз відеосюжету за вказаними напрямками: окремі виступи, інтерв'ю політичних лідерів, представників державної еліти; відеосюжети щодо економічного та соціального стану певного регіону, області, галузі чи підприємства; коментарі до сюжетів від політологів, експертів, аналітиків.

2. Знайдіть сайт відомого політичного діяча та розробіть психологічний профіль цього діяча, складіть уявлення про його політичні погляди та переваги.

3. Після отримання інформації через процес моніторингу оцініть її за заданими критеріями: належність; важливість; своєчасність; повнота; достовірність.

4. Разом із доказами і аргументами підготуйте матрицю гіпотези.

5. Складіть схему аналізу певної ситуації (за власним вибором).

6. Оцініть достовірність запропонованої інформації, використавши критерії оцінки джерела інформації.

7. Складіть план послідовного здійснення аналітичної роботи, маючи за мету отримати відповідь на такі запитання: Хто є замовником інформації? Яка мета замовлення аналітичного продукту? Які цілі ставить замовник перед аналітиком? На які запитання бажає отримати відповіді замовник? У якій формі має бути наданий кінцевий аналітичний продукт? Які терміни виконання роботи?

8. Обґрунтуйте види критеріїв, які визначають зміст роботи політичного аналітика з інформацією.

9. Наведіть приклади проведення політичного аналізу за допомогою методу Делфі.

10. Поясніть, чому «воронка Геллапа» належить до найточніших методик вимірювання громадської думки щодо політичних проблем.

11. Опрацюйте Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

12. Визначальні напрями у діяльності Римського клубу.

13. Розкрийте зміст принципів політичного прогнозування.

14. Поясніть на прикладах, у чому полягає альтернативність прогнозу та сценаріїв його розвитку.

15. Побудуйте «дерево цілей» спрогнозувавши розвиток об'єкту загалом.

16. Поясніть, чому важливу роль при прогнозуванні конфліктів відіграє різнобічний аналіз контексту.

17. Проаналізуйте типології загроз в інформаційній сфері щодо різних політичних систем та режимів.

18. Обґрунтуйте зміст однорідного планетарного розвитку та його особливості за Френсісом Фукуямою.

19. Розкрийте сутність, зміст, ознаки й різновиди політичних та інших криз за транзитивного процесу.

20. У чому полягає значення синергетики як універсального принципу забезпечення достовірності прогнозу?

21. Визначте чинники суперечностей у міжнародних відносинах.

22. Обґрунтуйте особливості України у цивілізаційно-геополітичній локації.

23. Виокреміть і обґрунтуйте зовнішні та внутрішні впливи на Україну.

24. Обґрунтуйте основні чинники впливу на збереження традиційної української ідентичності.

25. Проаналізуйте поняття «гібридний світо(без)порядок» та його продуцента.

26. Проаналізуйте головні відмінності між внутрішньополітичним і зовнішньополітичним прогнозуванням.

27. Проаналізуйте фейкові завдання, які ставила росія у війні проти України, та спрогнозуйте їх результати.

28. У чому полягає унікальність російсько-української «гібридної війни»: доведіть на прикладах.

ЗАПИТАННЯ НА ЗАЛІК

1. Прикладна політологія, її предмет, принципи та специфіка.
2. У чому полягає відмінність між теоретичною і прикладною політологією?
3. Проаналізуйте вплив розвитку прикладної політології на політичний процес.
4. Прикладне політологічне дослідження як система організаційно-технічних процедур.
5. На основі актуальної політичної події (явища, процесу) сформулюйте завдання прикладного політологічного дослідження.
6. У чому полягає взаємовплив теоретичної та прикладної політології?
7. Розкрийте сутність основних структурних елементів прикладної політології.
8. На прикладах із політичного життя сучасної України проілюструйте основні функції прикладної політології.
9. Охарактеризуйте особливості методології і методів прикладної політології, можливості їх використання.
10. Обґрунтуйте з необхідність застосування у прикладній політології досягнень з математики, психології, соціології, педагогіки.
11. Розкрийте роль американської політології для систематизації досвіду прикладних політичних досліджень.
12. Розкрийте сутність та особливості політичного консультування як структурної частини прикладної політології.
13. Сутнісні характеристики прикладного політичного аналізу.
14. Аналіз державної політики та його особливості.
15. Методологічні підходи і методи прикладного політичного аналізу.
16. Методологічні проблеми політичного аналізу.
17. Правила соціологічних процедур в обробці, описі та інтерпретації даних.
18. Біхевіористський метод у прикладній політології.
19. Експериментальні дослідження у прикладній політології, базові засади та значення.
20. Лабораторні та польові експерименти у прикладному політологічному дослідженні.
21. Теорія ігор та її місце в прикладній політології.
22. Способи застосування моделювання у прикладній політології.
23. Методики аналізу політичних процесів.
24. Соціотехніка політичного (державного) менеджменту.
25. Методологічний інструментарій політичного менеджменту.
26. Принципи та критерії ефективності державного управління.
27. Специфіка політичного маркетингу, зв'язок із комерційним маркетингом.
28. Проаналізуйте основні етапи виборчого маркетингу.

29. Вкажіть системотворчі елементи політичного ринку.
30. Обґрунтуйте механізми викриття фактів політичних маніпуляцій під час виборчих кампаній.
31. Процес прийняття політичних рішень та його основні етапи.
32. Сутність і значення політичного прогнозу.
33. Типологія політичних прогнозів.
34. Дайте визначення сегментації політичного ринку, характерним її особливостям.
35. Технологія реалізації маніпулятивного впливу.
36. Фази політичного маніпулювання.
37. Політичний ризик та способи його передбачення.
38. Охарактеризуйте основні іміджеві проблеми виборчих кампаній.
39. Методики «сегментації електорату».
40. Нейролінгвістичне програмування іміджу кандидата.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко І. В. Державне управління політичними ризиками в умовах глобалізації: монографія. Київ: Талком, 2021. 384 с.
2. Брандибура І. Ю. Професійна підготовка фахівців з політології: досвід Англії та Уельсу: монографія. Львів: ВД «Панорама», 2018. С. 29–85.
3. Ващенко К. О. Експертно-аналітичне забезпечення державної політики: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 56 с.
4. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ: Університет Україна, 2014. 417 с.
5. Вировий С. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Вип. 39. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. С. 201–206.
6. Вітушко Н. Перевірка інформації на достовірність у процесі підготовки джерельної бази бібліотечного аналітичного продукту в умовах інформаційного протистояння. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України*. Київ, 2014. Вип. 39. С. 328–339.
7. Вонсович С. Г. Політична транзитологія історія, методологія: монографія. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г. 2013. 384 с.
8. Вонсович С. Г. Політичний аналіз і прогноз: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 228 с.
9. Гібридна війна: in verbo et in grahi: монографія / за. заг. наук. ред. Р. О. Додонова. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 412 с.
10. Гібридні Загрози України і суспільна безпека. Досвід ЄС и східного партнерства. Аналітичний документ. *Центр глобалістики «Стратегія XXI»*. Київ, 2018. 106 с.
11. Голянич М. «Футурологія. Філософія майбуття»: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 540 с.
12. Горбатенко В. П. Аналітично-прогностичні знання та їх роль у суспільно-політичному розвитку. *Суспільно-політичні процеси*. Київ, 2017. Вип. 23(6–7). 308 с.
13. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ: Генеза, 2006. 395 с.
14. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс: монографія. Київ: НБУВ, 2010. 230 с.
15. Грабовецький Б. Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.
16. Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2016. № 1. С. 281–287.

17. Климкова І. І. Вибори і виборчі системи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП «Видавничий дім “Персонал”», 2011. 160 с.
18. Ключенко Є. О. Політична участь: прогнозування і новітні риси в Україні ХХІ ст. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2016. № 2(24). С. 48–53.
19. Кокарча Ю. О. Інтернет-технології: еволюція використання у виборчому процесі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 25. С. 62–66.
20. Макаренко А. С. Становлення електоральних правил: поняття виборчої інженерії. *Вісник. Серія Політологія*. 2014. № 11. С. 77–81.
21. Молдаванчук В. В. Спосіб оцінювання та прогнозування рівня складності суспільно-політичної обстановки. *Честь і закон*. 2013. № 4. С. 76–83.
22. Муковський І. Т., Міщенко А. Г., Шевченко М. М. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: навч. посіб. Київ: Кондор, 2012. 224 с.
23. Новакова О. В., Пашина Н. П. Аналіз державної політики: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Маріуполь: Вид-во Маріупольського державного університету, 2017. 304 с.
24. Петренко І. І. Аналітичні центри як суб'єкти формування публічної політики: монографія. Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2018. Розд. 3. С. 208–248.
25. Політична наука: Методи дослідження: підручник / за ред. О. А. Габрієляна. Київ, 2012. С. 219.
26. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Києво-Могилянська акад., 2015. 498 с.
27. Пригорницька О. Регіональні ЗМІ як інструмент для маніпуляції громадською думкою. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 588–600.
28. Прикладна політологія: електрон. метод. рекомендації до практичних занять з курсу «Прикладна політологія» для студ. першого (бакалавр) рівня вищої освіти / уклад. М. О. Шабанов. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. 36 с.
29. Олещук П. Новітні політичні технології інформаційного впливу: монографія. Київ, 2018. 287 с.
30. Романюк С. А. Теорія та практика стратегічного управління: монографія. Київ: НАДУ, 2019. 254 с.
31. Рубанов В. Політична аналітика: генезис і еволюція змісту поняття. *Політичний менеджмент*. 2011. № 5. С. 43–50.
32. Рубанов В. В. Загальне та особливе у співвідношенні меж предметного поля політичного аналізу та аналізу політики. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна «Питання політології»*. 2018. С. 6–15.
33. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

34. Семенченко Ф. Г. Політична діяльність: аксіологічний вимір: монографія. Київ: Формат, 2011. 304 с.
35. Соловйова А. С. Спецкурс з прикладної політології (у сфері політичної журналістики): методичні рекомендації. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 68 с.
36. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.
37. Сухорольський П. М., Сухорольська І. Ю. Основні етапи розвитку футурології та її завдання в умовах сучасного світу. *Грані*. 2018. Т. 21, № 3. С. 116–123.
38. Вступ до політичної аналітики: навч. посіб. / С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, І. В. Рейтерович, С. І. Вировий. Київ. НАДУ, 2006. 220 с.
39. Телешун С. О., Титаренко О. Р., Рейтерович І. В. Основи інформаційно-аналітичної діяльності в публічному управлінні: навч. посіб. Київ. НАДУ. 2009. 168 с.
40. Шинкаренко О. Специфіка маркетингового стратегічного планування виборчих кампаній в Україні. *Грані*. 2015. № 9(125). С. 60–67.
41. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Експлікація концептосфери філософського дискурсу феномена інформаційне суспільство. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 144, № 5. Ч. 2: Філософські науки. С. 127–131.
42. Шубін С. П. Політичний маркетинговий аналіз: метод, теорія, практика. Київ: Генеза, 2007. 112 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

Дубель Михайло Володимирович

ПРИКЛАДНА ПОЛІТОЛОГІЯ

Методичні рекомендації

для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 052 Політологія

Редактор О. А. Солдатова

Технічний редактор Т. О. Важеніна-Гопрак

Підписано до друку 26.05.2025

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 1,39.

Тираж 30. Зам. 57.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018